University of Dayton
eCommons

Philosophy Faculty Publications | Department of Philosophy

2013

The Ethiopian Conception of Time and Modernity: Amharic version

Messay Kebede
University of Dayton, mkebede1@udayton.edu

Follow this and additional works at: http://ecommons.udayton.edu/phl_fac_pub

Part of the African Languages and Societies Commons, and the Philosophy Commons

eCommons Citation
Kebede, Messay, "The Ethiopian Conception of Time and Modernity: Amharic version" (2013). *Philosophy Faculty Publications.* Paper 115.
http://ecommons.udayton.edu/phl_fac_pub/115

This Book Chapter is brought to you for free and open access by the Department of Philosophy at eCommons. It has been accepted for inclusion in Philosophy Faculty Publications by an authorized administrator of eCommons. For more information, please contact frice1@udayton.edu, mschlangen1@udayton.edu.

የኢትዮጵያ ጊዜ ግንዛቤና ዘመናዊነት

መሳይ ከበደ

ፈላስፎችን የሚያስማማ አንድ ነገር ቢኖር የጊዜ ምንነት የፍልስፍና እምብርት ጥያቄ መሆኑ ነው። ምዕራባዊውን ዓለም እንደ ምሳሌ ብንወስድ፤ ስለ ጊዜ ሳይመራመር የቀረ ታዋቂ ምዕራባዊ ፈልስፋ የለም። የጀርመኑ ፈላስፋ፤ ማርቲን ሃይደገር፤ የጊዜ ጥያቄን እንብርትነት ሲያመለክት፤ "ጊዜ ተብራርቶ የንባሬ (being) ማንኛውም ግንዛቤና ትርጓሜ አድማስ መሆኑ በትክክል መታወቅ አለበት" ብሏል።[1] እንዲሁም በፈረንሳዊው ፈላስፋ ሃንሪ በርግሶን አባባል፤ የፍልስፍና ጥያቄዎች አስቸጋሪ የሆኑበት ዋናው ምክንያት "ዕውኑን ጊዜ ስለማናስብ" ነው።[2] የጊዜ ጥያቄ በጣም ግራ አጋቢ በመሆኑም ነው አንዳንድ ፈላስፎች ጊዜ ዕውን ያልሆነ የውሸት ዕይታ ነው ያሉት። ለምሳሌ ፓርመኔዲዝ የተባለው የጥንታዊ ግሪክ ፈላስፋ ንባሬን ከጊዜ ውጪ ማሰብ እንዳለብን ሲያስርዳ፤ "ቀድሞ ወይም ወደፊት አይኖርም፤ ሁሌም በአንድነት መቼም ሳይቋርጥ ያለ ነውና" ሲል ተናግሯል።[3]

የዚህ ፅሑፍ ዋና ዓላማ አስቸጋሪ የሆነውን የጊዜ ጽንሰሐሳብ ኢትዮጵያውያን[4] እንዴት ይመለከቱትል የሚል ነው። ጊዜ የፍልስፍና ወሳኝ ጥያቄ በመሆኑም አመለካከቱን መመርመር የኢትዮጵያ የዓለም አመለካከትን ሥር መሰረት ያስጨብጣል። በተለይም የጊዜ ግንዛቤ ከታሪካዊ አስተሳሰብ ጋር የተሳሰረ በመሆኑ ኢትዮጵያውያን ምንነታቸውንና ዓላማቸውን እንዴት እደተረጎሙ ያመለክታል። በያዙት ዓላማ አንጻርም እንዴት ዘመናዊነትን እንደተቀበሉት ይጠቁማል። የአቀባበሉ ሁኔታ ደግሞ ለምን ዘመናዊነትን በኢትዮጵያ ለማስፈን እንዳልተቻላቸው አብሮ ይናገር።

ጊዜና ንባሬ

ጊዜን ዋናና አስቸጋሪ ጥያቄ የሚያደርጉትን ምክንያቶች በአጭሩ እንመልከት። ስለ መኖር በተመራመርን ቁጥር ምርምሩ ጊዜ ምን ማለት ነው? ወደሚል ጥያቄ በቀጥታ ይቀየራል። ኑሮ መጀመሪያና መጨረሻ ያለውና በተለያዩ ተለዋዋጭ ሁኔታዎች የሚያልፍ ክስተት ነው። ተፈጥሮ የሆነ ሁሉ መጀመሪያ እንዳለው ሁሉ መጨረሻውም አይቀሬ ነው። እንዲሁም የሚኖር ነገር ሁሉ በእድገት ሁኔታ ውስጥ ስለሚያልፍ የማያቋርጥ መለዋወጥን ያሳያል። የመኖር ባሕርያት የሆኑት የመጀመር፤ የማደግ፤ የማርጀት፤ የማለቅ ሁኔታዎች ሁሉ የጊዜ መግለጫዎች ናቸው።

እዚህ ላይ የሚነሳ አስቸጋሪ ነጥብ አለ። አንድ ነገር ሲለዋወጥ ምንነቱን ያጣል ካልን ሥለ ነገሩ የምንስጠው ብያኔ ትክክለኛነት አይኖረውም። ምክነቱም ነገሩ ቋሚ ባህርይ ስለሌለው በተለዋወጠ ቁጥር ብያኔያችንን ይሽረዋል። መለዋወጥ የሚያስከትለው ዓለም በሰው ልጅ አእምሮ ሊታወቅ አይችልም የሚል ድምዳሜ ይሆናል ማለት ነው። በተጨማሪም፤ ሳያቋርጥ የሚለዋወጥ ነገር አለ ማለት ፍች የሚስጥ አነጋገር አይመስልም። አሁን ያለው ሲለወጥ፤ መኖሩ የት ይገባል፤ ምን ሆነ ይባላል? ባዶ ሆነ የምንል ከሆነ፤ ባዶ የሌለ ነገር ስለሆነ እንዴት ያለው ወደ ምንም ይቀየራል? በመሆኑም አለ መባልና ጊዜ አብረው የሚሄዱ አይመስሉም።

የለም፤ ነገሩ ሲለወጥ ባህሪው አይቀየርም የምንል ከሆነ ደግሞ፤ ጊዜ እውነታ የሌለው ክስተት ይሆናል። ነገሩ ካልተለወጠ በጊዜ ውስጥ ማለፉ ያመጣው ድርጊት የለም ማለት ነውና። በመሆኑም የምናየው መንቀሳቀስና መለዋወጥ የቁም ቅዠት ይሆናል።

ከዚህም ችግር አልፈን በመሄድ መኖርን በትክክልና በተሟላ መልኩ ለማሰብ ስንሞክር ከዘለዓለማዊንትና ከለውጠቢስነት ጋር ይዛመድብናል። ኑሮ ፍጹም የሚሆነው መጀመሪያና

መጨረሻ ሳይኖረው፤ ከማደግና ከመለዋወጥ የጸዳ ባሕርይ ሲያሳይ አይደለምን? ተፈጥሮ ተፈጣሪ እንደ መሆኑ፤ እሱን ሊፈጥር የሚችለው ኃይል እራሱ ከጊዜ የወጣ መሆን አይኖርበትምን? ስለዚህ ነው ፍጹም መኖርን እግዚአብሔር የምንለውና ዋና ባሕሪውንም ከጊዜ ሂደት ውጪ የምናደርገው።

የመኖር የማይጣጣሙ ባሕርያትን ለማስታረቅ ስንነሳ ጊዜን እንደ ሂደት ወይም ጉዞ እናስባለን። መጀመሪያ ያለውና ተለዋዋጭ የሆነ ኑሮ የሚያከናውነው ግብ ወይም ዓላማ ስላለው በጊዜ ውስጥ ይጓዛል። ይህ አባባል አንድ የሓሳብ አቅጣጪ ይከፍታል። የመለዋወጥ ምስጢር ዓላማን ማስፈጸም ከሆነ፤ አንዱ ዓላማ ወደ ላቀ የመኖር ደረጃ መሸጋገር ሊሆን ይችላል። የዓላማው መከናወንም ወደ መኖር ፍጹም ደረጃ ሊያሸጋግር ይችላል። በሌላ አባባል፤ የጊዜ ምስጢር ዘለዓለማዊነት ይሆናል ማለት ነው።

የጊዜ ጥያቄ ከመኖር ጋር የተሳሰረው የመኖርን ፍች ወይም ምስጢር ገላጭ በመሆኑ ነው። ሃይደገር እንዳለው፤ የጊዜን ጥያቄ ማብራራት የመኖርን ምስጢር መፍታት ነው። ለዚህም ነው ሰዎች ጊዜ ግብ አለው ለማለት የበቁት። ጊዜ ግብ ሲኖረው ሂደት ይሆናል፤ ሂደቱም የኑሮን ግብ ያስፈጽማል። ለምሳሌ የክርስትናና የእስልምና ሃይማኖት ተከታዮች ሁሉ የጊዜ ሂደት ዘለዓለማዊነት ያዘጋጃል ይላሉ።

የኢትዮጵያ ሁኔታ

የኢትዮጵያ የጊዜ ግንዛቤን የምንጨብጠው ጊዜ የኑሮን ትርጉም አብሳሪ መሆኑን ስንቀበል ነው። ግንዛቤውንም ማመንጨት ያለብን ከነበሩበት ሁኔታ በመነሳት እንዴት ኢትዮጵያውያን የመኖራቸውን ፍች ቀመሩ ብለን በመጠየቅ ነው። ከነበሩበት ሁኔታ ካልተነሳን የምናገኘው ውጤት ከመኖር ፍች ምርመራ ጋር የተገናኘ አይሆንም። እንዲሁ ብቅ ያለ ሐሳብ ነው ከማለት በስተቀር ኑሮንና ጊዜን በጥምር መመልከት አያስችለንም።

የኢትዮጵያ ሁኔታ በከፍተኛ ደረጃ መኖርን ጥያቄ ያደርግ እንደነበር እናውቃለን። ለብዙ ዘመናት ብቸኛ የክርስቲያን ደሴት ሆና ለተቀመጠች አገር መኖር አጠራጣሪ መልክ መያዙ አይቀርም። በተለይ በኃያላን እስልምና ተከታይ አገሮች መከበብና አልፎም የወረራ ጥረት መጋለጥ ለመኖር የሳሳ ጠባይ ሰጥቷል። ኑሮን የተረጋገጠ ለማድርግና አበረታታች ተስፋ ለመፍጠር ልዩ የታሪክ ግንዛቤ መቀመር አስፈላጊ ሆኗል። ይህም ታሪክ ለኢትዮጵያ ልዩ ተልዕኮ በመስጠት በድል አድራጊነት እስከመጨረሻ እንደምትቆይ ማረጋገጥ ይኖርበታል። የጊዜ ሂደት ተልዕኮውን መፈጸም ሲሆን የመኖር ፍችንም አብሮ ይሰጣል። የዚህ ድል አብሳሪ ታሪክ ግንዛቤ ዋና ምንጭ *ክብረ ነገሥት* የተባለው መጽሐፍ ነው።

እንደሚታወቀው ሁሉ የንግሥት አዜብና የንጉሥ ስለሞን መገናግኘት ሁለት ቁም ነገሮችን አስከትሏል። አንዱ የኢትዮጵያ ንጉሥ የሚሆነው የምንሊክ መወለድ ሲሆን ሁለተኛውና ዋነኛው ደግሞ የታቦት ጽዮን ወደ ኢትዮጵያ መወሰድ ነው። የታቦቷን መወሰድ እንደተረዳ ንጉሥ ስሎሞን በቀጥታ እንዲህ ብሏል፤ "የከበረችው የጽዮን ልጅ ክብር ተነስቷል። የጎስቋላዋ የኢትዮጵያ ልጅ ክብር ከፍ ብሏልና"።[5] ከፍተኛ ብስጭትና ሓዘን ውስጥም ንጉሥ ስሎሞን በመውደቁ የትንቢት መንፈስ እንዲህ ሲል ጠይቆታል፤ "ይህ በእግዚአብሄር ፈቃድ ሆኗልና በአባትህ በዳዊት ዙፋን ላይ ለሚቀመጠው ለበኩር ልጅህ ነው እንጂ ለባእድ የተሰጠች አይደለችምና ለምን እንደዚህ ታዝናለህ?"[6] ይህ የክብረ *ነገሥት* አባባል በትክክል የሚያስቀምጠው እግዜር ኢትዮጵያን ለልዩ ዓላማ ማጨቱን ነው።

የኢትዮጵያ የጊዜ ግንዛቤ ለአገር ልዩ ዕጣ በመለገስ ብቻ አልተወሰነም፤ የግልሰቦችን ኑሮና ማህበራዊ ሥፍራንም ያጠቃልላል። የግለሰቦች ኑሮ በጣም ተለዋዋጭ፤ በብዙ ውጣ ውረዶችና አጋጣሚዎች የሚያልፍ እንደመሆኑ፤ ይህ ተቀያያሪ ሁኔታ ፍች የሚኖርው ወደ አንድ ግብ ሲጓዝ ብቻ ነው፡፡ የዚህ ግብ አፈጻጸም የጊዜ ሂደት ይሆናል። በተለይም፤ ጊዜ የሚራመደው በአንድ

አቅጣጫ ወደፊት በመሄድ ነውን ለሚለው ጥያቄ ኢትዮጵያውያን የሰጡት መልስ የአመለካከታቸውን ፍሬ ነገር ይጠቁማል።

የጊዜ ተፈራራቂነት

የኢትዮጵያ የጊዜ ግንዛቤ በትትክል እንዲገባን አንድ መሠረታዊ መነሻ መቀበል አለብን። እሱም እንደ ማንኛውም ቅድመ ዘመናዊ አመለካከት ኢትዮጵያውያን ጊዜን የተመለከቱት እንደ ተደጋጋሚ ክስተት ነው። ይህን ሐሳብ ሊሰጣቸው የቻለው በመጀመሪያ ደረጃ የተፈጥሮ ሁኔታ ነው። ተፈጥሯዊ ክስተቶች በሙሉ ይፈራረቃሉ። ቀን በማታ፤ ማታ በቀን ይተካል። ክረምት ሲያልፍ በጋ ይመጣል፤ በጋ ሲሄድ፤ ክረምት ይተካል። ሙቀት ወደ ቅዝቃዜ፤ ቅዝቃዜ ወደ ሙቀት ይሸጋገራል። ሕይወት ወደ ሞት፤ ሞት ወደ ሕይወት ይቀየራል።

ልክ እንደ ተፈጥሮ ግለሰባዊና ማህበራዊ ኑሮም የጊዜን ተፈራራቂነት ያረጋግጣል። ዛሬ የተደሰተ ነገ ያዝናል፤ ተመልሶም ይደሰታል። አባት ልጅ ሲወልድ፤ ልጅ ደግሞ አባት ይሆናል። ዛሬ የተነሳ ነገ በወደቀው ይተካል። ሀብታሙ ሲደኸይ ድሀ የነበረው ይከብራል። ንጉሥ ሲሞት ሌላ ንጉሥ ይመጣል።

የኢትዮጵያ የጊዜ ግንዛቤ በትክክል የሚያንጸባርቀውን የከበደ ሚካኤልን አንድ ግጥም እንመልከት። የግጥሙ አርእስት “ሁሉም የሆነ ነው” የሚል ሲሆን፤ ከግጥሙ ውስጥ አለፍ አለፍ እያልን ብንጠቅስ የሚከተሉትን ሓሳቦች እናገኛለን።

ሰሎሞን ብሎናል ደጉ ተመልካች
አዲስ ነገር የልም ከፀሓይ በታች

ልበ ተላላ ሰው ዘላለም ይሞኛል
እስኪ ረግቶ ያለ ምን ነገር ይገኛል?
የተማመኑበት እየሆነ ፈራሽ
ሲፈጸም ይገኛል ያልታሰበው ጭራሽ
ደካማ ይጠናል ኀይለኛ ሲዋረድ
ቡቃያ ይለማል ያፈራው ሲታጨድ
ሰፊው ይቀንሳል ጠባቡ ሲሰፋ
ጨረቃ ታምራልች ፀሓይ ስትጠፋ
ሀብታሙ ሲደኸይ ድኻ ሰው ይከብራል
አንዱ ሲደፈርስ ሌላውም ይጠራል
ከእንቅልፉ ሲነቃ ቀድሞ የፈዘዘ
የሞቀው ይሄዳል እየቀዘቀዘ
ትንሹም ትልቅ ነው ትልቁም ትንሽ
መጥፎውም መልካም ነው መልካሙም ብላሽ
እንደ ሕልም ታይቶ ያልፋል እንደ ጥላ
የዚህ ዓለም ነገር ምንም የለው መላ

ጥንትም ወደፊትም ዛሬም በዚህ ዓለም
ተፈራራቂ ነው አዲስ ነገር የለም።[7]

ከዚህ ግጥም የምንረዳው መሠርታዊ አመለካከት ሁሉ ነገር የሚፈራረቅ በመሆኑ ምንም አዲስ ነገር የለም የሚል ነው። የሚታዩት ለውጦች ሁሉ የነበረውን፤ የታየውን የሚመልሱ እንጂ

አዲስ ነገር የሚያመጡ አይደሉም። የጊዜ ተፈራራቂነት የሚያስከትለው ሌላ ዋና ሐሳብ ሁሉ ነገር ከንቱ እንደሆ ነው። ምንም ነገር ስለማይቆይ፤ ብሎም ወደ ተቃራኒው ስለሚለወጥ፤ ሁሉ ነገር አንጻራዊ ነው። በዚህ ዓለም ውስጥ ምንም ፍጹማዊ ነገር ስለሌለ ሕይወታችን አላፊና ተቀልባሽ ሁኔታዎችን በማሳደድ መወሰን የለበትም። በመሆኑም የጊዜ ተፈራራቂነትን የሚያጋልጠው ነገሮች እራሱን የቻለ ንባሬ እንደሌላቸው ብቻ ሳይሆን ወደ ተቃራኒዎቻቸው በመለወጣቸው እራሳቸውን የመምራት ችሎታ እደሌላቸው ጭምር ነው።

ይህም በመሆኑ እነዚህን ነገሮች ሁሉ መናቅና መሸሽ አለብን ማለት አይደልም። እንደ አመጣጣቸው በጸጋ መቀበል እንጂ፤ ምክንያቱም የጊዜ መፈራረቅ የሚያመለክተው የእግዜርን ፍጹም ኃይል ነው። እግዜር ይሰጣል፤ መልሶም ይወስዳል። አንድን ሲሾም ሌላውን ይሽራል። አንድን ጌታ ሲያደርግ ሌላውን ያደኸያል። የነገሮች ቋሚነት ማጣትና ወደ ተቃራኒዎቻቸው መለወጥ የእግዜር መኖርንና የዓለም በእሱ ፈቃድ ብቻ መገዛትን ይጠቁማል። የነገሮች ተፈራራቂነት ሌላው የሚያስተምረን፣ በለጸግን፤ ሥልጣን ተቀዳጀን ብለን በትዕቢት ስሜት እንዳንጠመድ ነው። ትዕቢት ለራስና ለነገሮች አስመሳይ ነጻነት በመሥጠት የአምላክን ገዢነት የሚያድበሰብስ ዲበአካላዊ (metaphysical) ውዥንብር ነው።

ጊዜና እድል

እዚህ ላይ የኢትዮጵያን ልዩነት መመልከት ያሻል። ቅድመ ዘመናዊ አመለካከቶች ሁሉ ጊዜ ተፈራራቂ ነው ቢሉም አመለካከታቸው በአመዛኙ ያተኮረው ተፈጥሮአዊ ክስተቶች ላይ ነበር። ኢትዮጵያውያን ግን ሓሳቡን ወደ ማህበራዊ ኑሮ በማዞር የጊዜ ተፈራራቂነት በሕብረተሰብ ውስጥም ይታያል ብለዋል። የግለሰቦች ማህበራዊ ሥፍራ ቋሚ አለመሆኑ ብቻ ሳይሆን ይቀለባበሳልም እስከማለት ደርሰዋል። የከበደ ሚካኤል ግጥም እንደሚናገረው፤ ሀብታሙ በድሀው ይተካል፤ ደካማው ኃይለኛ ይሆናል። በቋሚ መደቦች በተከፋፈለ ማህበረሰብ ውስጥ ቋሚ ሥልጣንና ማህበራዊ ሥፍራ የለም ማለት የሚገርም አነጋገር ነው። የሰዎች ማህበራዊ ማዕረግ ይፈራረቃል ማለት በቋሚነት የሚያዝ ከፍተኛም ሆነ የበታች ሥፍራ የለም ማለት ነው።

አመለካከቱ በቀጥታ የሚያንጸባርቀው የኢትዮያን ማህበራዊ ግንዛቤ ነው። ቋሚ መደቦች አሉ፤ ነገር ግን ግለሰቦች በትውልድ የሚወርሱት ሥፍራ የለም። በተለይም ከፍተኛ ቦታዎች ከታች በሚመጡ ግለሰቦች ይነጠቃሉ። ይህ ከአንድ መደብ ወደ ሌላ መደብ የመሸጋገር ችሎታ ኢትዮጵያውያን ዕድል ብለውታል። ዕድል የሚገልጸው የኢትዮጵያን ማህበራዊ ኑሮ ተንቀሳቃሽነት ነው።

ከበታች ወደ በላይ ማህበራዊ ሥፍራ መሸጋገር ዕድገት እንደመሆኑ መጠን ዕድል ከማለት ይልቅ ለምን ኢትዮጵያውያን ችሎታ አላሉት ብለን ብንጠይቅ መልሱ ቀላል ነው። ችሎታውን የሚለግሰው እግዜር በመሆኑ በእርሱ መመረጥን ይጠይቃል። ከእግዜር የሚደርሰንን ለማሰብ የምንችለው እንደ ስጦታ ወይም ዕጣ እንጂ እንደሚገባን እስካልሆነ ድረስ ትክክለኛው አስተሳሰብ ዕድል የሚለው ነው።

የዕድል ጽንሰሓሳብ ከኢትዮጵያዊ ጊዜ ግንዛቤ ጋር የተቆራኘ መሆኑ ግልጽ ነው። የጊዜ መፈራረቅ ዕድል ከፋች ነው። የተለያዩና በበታችና በበላይ የተከፋፈሉ ማህበራዊ መቀመጫያዎች አሉ። ነገር ግን ግለሰቦች በተራ እንጂ በቋሚነት የሚይዟቸው አይደሉም። የፈረቃ ሕግ የወጣውን ስለሚያወርድ ግትር ማህበራዊ አቋም እንዳይኖር ያደርጋል። ስለሆነም በታች የነበረው ግልሰብ ከላይ ያለውን የሚተካበትን ሂደት ያመቻቻል።

ልክ እንደ አውሮፓ ቋሚ የመኳንንትና የንጉሥ ዘር ለመመስርት አለመቻሉ የኢትዮጵያ ረጅም ታሪክ ይመስክራል። በንጉሥ ብንጀምር፤ ሥልጣኑን በእራሱ ቤተሰብ ውስጥ ለማስቀረት የቻለ የኢትዮጵያ ንጉሥ የለም። ይህ ማለት መቼም የንጉሥ ልጅ ሥልጣን አልወረሰም ማለት አይደለም። መንገሥ በዘር የወሰደው ልዩ መብት ሳይሆን ተቀናቃኞቹን ድል በማድረግ የተቀናጀው

ሥልጣን ነው። ድሉም የሚያበሥረው ዕድሉን፤ ማለት በእግዜር የተመረጠ መሆኑን ነው። በዚህ የተነሳ በ ኢትዮጵያ አንድ ተዎድሮስ የተባለ የኮሶ ሻጭ ልጅ ሊነግሥ ችሏል።

ብዙ ጥናቶች እደሚያመለክቱት፤ እንደ አውሮፓ በገበሬውና በመኳንንቱ መካከል ግትር ልዩነት በኢትዮጵያ ውስጥ አልነበረም። ግለስቦችን የሚለያቸው በዕድላቸው የተለያየ ስፍራ መያዛቸው እንጂ የትውልድ ዘራቸው አይደለም። ገበሬው በዕጣው ገባሪ ሆነ እንጂ የበታች ሰው አልነበርም። በመሆኑም ዕድሌ ተቀይሮ ያንዱን ከፍተኛ ቦታ አገኛለሁ እያለ ሳያቋርጥ ይመኛል።

እዚህ ላይ ነው በኃይለ ሥላሴ ዘመን ከባድ ከባሕል ውጪ የሆነ አሠራር መጀመሩን የምናየው። ንጉሡ የራሳቸውን ቤተሰብ ልዩ በማድረግ ሥልጣን በአልጋ ወራሽነት ለልጃቸው እንዲተላለፍ ደነገጉ። ድንጋጌው የጊዜን ተፈራራቂነት በመሻር ሥልጣንን ለተወሰነ ቤተስብ በቋሚነት የሰጠ ነው። የሰሎሞን ዘር የሚለውን በኃይለ ሥላሴ ዘር በመተርጎም ለአገሪቱ ባዕድ የሆነ ሥልጣንን የማውረስ ልዩ መብት የፈጠረ ነው። በቅድመ ኃይለ ሥላሴ ዘመን የኢትዮጵያ አንድነት ስሜት አንዱ ምንጭ ይኸው ለዋናው ዙፋን የተለያዩ ክፍሎች የነበራቸው እኩል መብት ነበር።

ከፈረቃዊ ወደ ግባዊ ጊዜ

የኢትዮጵያን የጊዜ ግንዛቤ በፈረቃዊ አመለካከት መወሰን ስህተት ይሆናል። የክርስቲያን ሃይማኖት ተከታይ የሆኑ ኢትዮጵያውያን እንደ ማንኛውም ክርስቲያናዊ ባህል ጊዜ ወደ አንድ ግብ እንደሚያመራ ያምናሉ። የእስልምና ሃይማኖት ተከታይ ኢትዮጵያውያንም የጊዜን ግባዊነት ይቀበላሉ። ፈረቃ ወደ ፊት የማይሄድ፤ አዲስ ለውጥና መሻሻል የማያሳይ ድግምግሞሽ ነው። ሂደት ግባዊ ሲሆን በአንድ አቅጣጫ ከመጓዙም በላይ የሚያከናውነው ዓላማ አለው።

እግዜር ዓለምን ሲፈጥር አብሮ ሂደቱን ቀይሷል። ዓለም መጀመሪያ እንዳለው ሁሉ መጨረሻም ይኖረዋል። መጨረሻውም በክርስቶስ ዳግም ምጽዓት ይፈጸማል። በመሆኑም የጊዜና የታሪክ ሂደት የሚደጋገም ብቻ ሳይሆን ወደ ፍጻሜም የሚያመራ ነው። ፍጻሜውም ወደ የተሟላ ኑሮ ደርጃ የሚያሸጋግር እንጂ የመኖር ማለቂያ አይደለም።

እዚህ ላይ ነው የኢትዮጵያውያን አመለካከት ከሌሎች አፍሪካውያን በግልጽ የሚለየው። እንደ አፍሪካዊው ፈላስፋ ጆን ምቢቲ አባባል የአፍሪካውያን የጊዜ ግንዛቤ ከአውሮፓዊው የተለየ ነው። አውሮፓውያን ጊዜ ሶስት ማዕዘናት አሉት ይላሉ፡፡ እነሱም ያለፈው፤ አሁን ያለውና መጪው ናቸው። ለአፍሪካዊውን ግን “ጊዜ በረጅም ያለፈ፤ አሁንና መጪነት እስከ ማጣት የሚደርስ የሁለታዊ ማዕዘን ክስተት ነው።”[8] ክርስቲያናዊ አመለካከት ኢትዮጵያውያን፤ ልክ እንደ አውሮፓውያን፤ መጪውንና ወደ እጅግ የበለጠ ኑሮ የሚያሸጋግረውን ፍጻሜ የሚጠባበቅ የጊዜ ግንዛቤ እንዲኖራቸው አድርጓል። የጊዜን ጠባይ በሶስት ማዕዘናት በማየታቸውም ለኢትዮጵያውያን ጊዜ ግባዊ ክስተት ሆኗል።

ልንከድ የማንችለው ፈረቃዊ ግንዛቤ ከግባዊ ግንዛቤ ጋር እንደማይጣጣም ነው። የጊዜ ሂደት እንዴት በአንደነት ፈረቃዊም ግባዊም ሊሆን ይችላል? ፈረቃ በራሱ የሚገለባበጥ ግበቢስ ሂደት ከመሆኑ ሌላ የእግዜርን ዘወትር ጣልቃገቢነት አይጠይቅም። ለእንዲህ ያለ ተመላላሽና አቅጣጫ የሌለው ሂደት ግብ ማስቀመጥ በእርግጥም ተቃራኒ አነጋገር ይመስላል። ለዚህም ነው ይህን ዓለም ከንቱ በማድርግ ከበደ ሚካኤል “የዚህ ዓለም ነገር ምንም የለው መላ” ያለው።[9]

በፈረቃዊና በግባዊ ሂደት መካከል የሚታየው አለመጣጣም ለኢትዮጵያውያን ግን እውን አይደለም። በጥሞና ብናስበው፤ ተፈራራቂ ሂደት ላይ ግብ ሲታከል የሚሰጠን የፈረቃው በድንገት መቋረጥን ነው። ይህም ማለት እግዜር የጀመረውን ሂደት በገዛ ፈቃዱ በድንገት ያቆማል ማለት ነው። አውሮፓውያን እንደሚሉት ጊዜ የሚቆመው የተሻለ ሁኔታ ስለተፈጠረ አይደለም። እግዜር በቃ ስለሚል ብቻ ነው። የፈረቃው ሁሌም መቀጠል የሚያመለክተው ሰዎች በራሳቸው ፍላጎትና

ጥረት የሚደርሱበት የተሻሻለ ሁኔታ መቼም እንደማይኖር ነው። የሚሠሩትን ሁሉ መልሰው ሰለሚያበላሹ፤ በገዛ ጥረታቸው ከፈረቃ ሕግ መቼም አይላቀቁም።

በመሆኑም የጊዜ መጨረሻ የእግዜርን ፍጹም ሥልጣን ገላጭ ነው። በራሱ ፈቃድ የትም የማይደርሰውን ድግምግሞሽ እግዜር ሲያቆም ብቻ ነው ሰዎች ከፈረቃ የጸዳ ቋሚ ወይም ዘለዓለማዊ ኑሮ የሚኖራቸው። ሕይወት የማይለዋወጥ፤ ውጣ ውረድ የሌለው የሚሆነው፤ ሰዎች የእግዜርን ዘለዓለማዊ ፍቅር ሲያገኙ ብቻ ነው። ስለሆነም የጊዜ መጨረሻ ከፈረቃዊ ኑሮ መላቀቅ ወይም መዳን ማለት ነው።

የ*ክብረ ነገሥትን* ልዩና ትልቅ መልዕክት የምናገኘው እዚህ ላይ ነው። እሱም ነገሮች ሁሉ በድግምግሞሽ ሕግ ሲገዙ ኢትዮጵያ ብቻ የተለየ ዕጣ ወይም ዕድል አላት የሚል ነው። አነጋገሩ ኢትዮጵያን ከውጣ ውረድ ደንብ በማግለል በመጨርሻ ጠላቶቿን በሙሉ አሸንፋ ብቻዋን ትቀራለች ይላል። በሌላ አባባል፤ ነገሥታት ሁሉ በተራ ሲነሱና ሲወድቁ ኢትዮጵያ ከፈረቃዊ ጊዜ በመላቀቅ በድል ጸንታ “እስከ ዓለም ፍጻሜ ድረስ ትኖራለች።”[10]

ክብረ ነገሥት ይህን እምነት የሚያፈልቀው መጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ከሰፈረው የዳዊት መዝሙር በመነሳት ነው። “ኢትዮጵያ እጆችዋን ወደ እግዚአብሔር ትዘረጋለች”[11] የሚለው የዳዊት ትንቢት እንደ *ክብረ ነገሥት* አባባል የሚያመለክተው ኢትዮጵያ በኦርቶዶክስ ሃይማኖት ጸንታ በድል አድራጊነት እስከ ጊዜ ፍጻሜ፤ ማለትም እስከ ክርስቶስ መምጫ ደረስ እንደምትቆይ ነው። ምንም ሊያጠፋት እንደማይችል ሲገልጽም፤ ሃሳዊ መሲህ በሚመጣበት ጊዜ እንኳን አትጠፋም ወይ ተብሎ ሲጠየቅ፤ የ*ክብረ ነገሥት* መልስ በፍጹም አትጠፋም ነው። ምክንያቱም “ዳዊት ‘ኢትዮጵያ እጆቿን ወደ እግዚአብሄር ትዘረጋለች’ ሲል ትንቢት አልተናገረም” ወይ?[12]

እርግጥ ነው፤ ኢትዮጵያም የምትወደቅባቸው ጊዜያቶች ይኖራሉ። ነገር ግን መቼም ቢሆን ወድቃ አትቀርም። የምትውድቀውም በገዛ ጥፋትዋ ስለሆነ ውድቀቷ የእግዜር ቅጣት ይሆናል። ለምሳሌ የጣሊያንን ወረራ እንደ አምላካዊ ቁጣ በመተርጎም ከበደ ሚካኤል እንዲህ ብሏል።

> እግዜር አዞት ሕዝቡን አምስት ዓመት ቀጣ፤
> ትእዛዙን ፈጽሞ በቃህ ሲለው ወጣ።[13]

እግዜር እራሱ የወሰነውን የውድመት መጨረሻ ለምን ኢትዮጵያ ላይ ያፈርሳል? ለዚህ ጥያቄ መልስ የሚሰጥ አሁንም *ክብረ ነገሥት* ነው። እስራኤላውያን ክርስትናን ባለመቀበላቸው ኢትዮጵያ እስራኤልን በመተካት የአምላክ ምርጥ አገር ሆናለች። ሹመቱም ኢትዮጵያን ከፈረቃ ሕግ በመከለል ልዩ ዕድል ይሰጣታል። ምርጥ ለሆነች አገር እግዜር ልዩ እንክብካቤ ያደርጋል ማለት ተገቢ ነው። እግዜር ኢትዮጵያን የታቦት ባለቤት በማድረግ ልዩ ሥፍራ እንደሰጣት *ክብረ ነገሥት* ሲያረጋግጥ እንዲህ ይላል፤ “እግዚአብሄር ለኢትዮጵያ ንጉስ እንደዚህ ያለ ክብርና ግርማን አደረገ። ስለ እግዚአብሄር ታቦተ ህግ ስለ ሰማያዊቷ ጽዮንም ከምድር ነገስታት ሁሉ ከፍ ከፍ አደረገው። እግዚአብሄር መንፈሳዊት ፈቃዱን እንድንፈጽም ያብቃን።”[14] አነጋገሩ የኢትዮጵያ ልዩ ሥፍራ የመነጨው ከአምለክ ፈቃድ መሆኑን በግልጽ ያስቀምጣል።

የ*ክብረ ነገሥት* አባባል የሚያሳየው ኢትዮጵያ የራሷ የሆነ የታሪክ ንድፈሐሳብ እንደነበራት ነው። ታሪኩም የተቀመረው ኢትዮጵያን እምብርት አገር በማድረግ ሁሉም ነገር፤ የሌሎች አገሮች ታሪክ ጭምር፤ ወደ እሷ ድል አድራጊነት እንደሚያመራ በማስቀመጥ ነው። የዓለም ታሪክ በኢትዮጵያ ድል አድራጊነት መደምደም የልዩ ዕድል ባለቤት መሆኗን ያረጋግጣል። አሁን እንደሆነው የሌሎች አገሮች ታሪክ ተከታይ መሆኗ ቀርቶ ሌሎች አገሮች በእሷ ታሪክ ይመሩ ነበር ማለት ነው። የ*ክብረ ነገሥት* ትልቁ መልዕክት ኢትዮጵያን የታሪክ መሪ ኃይል ማድረጉ ነበር።

ኢትዮጵያና ዘመናዊነት

የኢትዮጵያ የታሪክ ባለቤትነት ዘመናዊ ሥልጣኔ ከገባ ጀምሮ ማብቃቱ አይካድም። የታሪክ መሪነቷን በምዕራባዊ አገሮች ከተቀማች ጀምሮ፤ በተለይ ምዕራባዊ ትምህርት በቀመሱ ኢትዮጵውያን ዘንድ ኢትዮጵያ የምትታየው እንድ ኋላቀር አገር ነው። እንዲህም በመታየቷ የምዕራባዊ አገሮች ተከታይና ቀጂ ሆናለች። ተከታይነቷ በምጣኔ ሀብትና በቴክኖሎጂ መስክ ብቻ ሳይሆን በባህልም ጭምር ነው።

ይህ እንዴት ሆነ ቢባል መልሱን የሚሰጠን የአውሮፓውያን ትምህርት ካለምንም ገደብ የመለቀቅ ሁኔታ ነው። ትምህርቱ የተመሰረተበት የታሪክ ንድፈ-ሐሳብ የአውሮፓውያን አመለካከት፤ ፋይዳና ማህበራዊ ሥርዓት ተቀዳሚ በማድረግ አውሮፓዊ ያልሆኑ ባህሎችና አሠራሮችን ሁሉ ኋላቀር ያደርጋል። ከዚህም አልፎ ሌሎች አገሮች ሊሠለጥኑ የሚችሉት አውሮፓን በአርአያነት ሲከተሉ ብቻ ነው ይላል፡፡ በመሆኑም ኢትዮጵውያን ዘመናዊ የሚሆኑት ከራሳቸው ታሪክና ባህል ወጥተው በምዕራባዊነት ሲጠመቁ ብቻ ነው።

ጀርመናዊው ታላቁ ፈላስፋ ሄገል እንዳለው፡ "የዓለም ታሪክ የሚጓዘው ከምስራቅ ወደ ምዕራብ ነው፤ ምክንያቱም አውሮፓ የመጨረሻ የታሪክ ግብ ነች።"[15] ይህንን የታሪክ አቅጣጫ ኢትዮጵውያን ስለተቀበሉት መጪውን ማሰብ የቻሉት ኢትዮጵያዊነትን በማሻሻልና በማሳደግ ሳይሆን ወደ ምዕራባዊነት በመቀየር ነው። የአውሮፓ ትምህርት ዋና ውጤት ለራስ ታሪክና ባህል ባይተዋር መሆን ነው።

በዘመናዊ ትምህርት ከባድ ተጽዕኖ የተነሳ ኢትዮጵውያን ለእነሱ የሚበጀውን የጊዜ ተፈራራቂ ጠባይን ወደ ጎን አደረጉት። ጥቅሙ የት ነው ብለን ብንጠይቅ መልሱ አያስቸግርም። ፈረቃዊ ጊዜ የሚለው ሁሉም ጊዜው ይመጣል፤ ማንም አገር ታሪክን በቋሚነት አይመራም ነው። የተነሳ ሁሉ ይወድቃል፤ የወደቀም ይነሳል። ገናናነት ሁሌም ጊዚያዊ ነው። በመሆኑም፤ የታሪክ መሪነትን በፈረቃ እንጂ ማንም በቋሚነት አይዘውም።

ለዚህም ይመስላል ኢትዮጵውያን የምዕራባዊ ሥልጣኔን መጀመሪያ ሲሰይሙት "ዘመናዊ ሥልጣኔ" ያሉት። ዘመናዊ ሲሉ ጊዜ ያመጣውና ኃላፊ ማለታቸው ነበር፡፡ ይህን ሲሉ ደግሞ ኋለቅር አይደለንም፤ ጊዜ ባመጣሽ ሥልጣኔ ለጊዜው ተገፉን እንጂ ማለታቸው ነበር። የአውሮፓ አሁን ገናናነት በውድቀት ይተካልና አውሮፓን ማየት መከተል እንዳለብን ደንብ ሳይሆን እንደ ተቀናቃኝ ነው። በእርግጥ ከተቀናቃኝ ብዙ መማር አለብን፤ ትምህርቱን የምንወስደው ግን እሱን ለመምሰል ሳይሆን እራሳችንን ለአዲስ ለውጥና ሁኔታ አላምደን እሱን ለመብለጥ ነው።

ዘመናዊነትና ተሐድሶ

የታሪክን መመላለስ ኢትዮጵውያን አቆይተው ቢሆን ኖሮ እራሳቸውን ኋላቀርና የሌላ አገሮች ታሪክ ተከታይ አድርገው ከማሰብ ባመለጡ ነበር ብለናል። የምዕራባዊ ታሪክ አቀራረጽ የሚያስተምረው አውሮፓን መከተልና መቅዳት በመሆኑ ራስን መቻልንና የፈጠራ ችሎታን ማዳበር አያበረታታም። ተደጋጋሚ የጊዜ ግንዛቤ ግን በአንድ መሥመር የሚሄድ ባለመሆኑ መንተትን ሳይሆን ተራ መጠበቅን ነው የሚያስተምርው። ለተነሳ ሁሉ መውደቅ አይቀሬ ነው ስለሚል ለሁሉ የመነሳት ዕድል ይሰጣል።

ይህም በታሪክ የተመሰከረ እውነታ ነው። አውሮፓ ኋላቀር በነበረበት ጊዜ የኤቲያና የአፍሪካ ሕዝቦች ከፍተኛ ሥልጣኔዎችን አሳይተዋል። ዘመናዊ ታሪክን ብንወስድ የአውሮፓ ፍጹም ኃይል በአሜሪካን ገናናነት ተዳክሟል። የዘመናዊ ጃፓንና ቻይና አካሄድ መልሶ የኤቲያን የበላይነትን የሚያመቻች ይመስላል።

አንድ አገር ተራ የሚያገኘው ደግሞ ሌላውን ተከትሎ ምንነቱን ሲያጣ አይደለም። የራሱን ባሕርያት በማደስ መሻሻል ሲያሳይ ብቻ ነው፤ ምክንያቱም የሌላ ቅጂ ሆኖ እስከቀረበ ድረስ የሚጫወተው አዲስና የላቀ ሚና አይኖረውም። ዋናው የያዘውን ሥፍራ የበታች የሆነው ቅጂው ሊነጥቅ አይችልም። ተገታች ልዩነትን ካላመነጨ መቼም ቢሆን ነታች አይሆንም።

እራስን ማሻሻል ሌላን መቅዳት ሳይሆን እራስን ማደስ ነው። ይህም የሚሆነው ወደ ኋላ፤ ወደ ራስ ሥልጣኔ ምንጭ በመመለስ ነው። ሂደቱ ዳግም ትውልድ የሚባለውን የለውጥ አቅጣጫ ያመጣል። ወደ ኋላ የሚኬደው የድሮውን፤ ያለፈውን ለመመለስ አይደለም። ወደ ራስ ታሪክ ምንጭ መመለስ መንፈሳዊ ቅስቀሳ ከመስጠቱም በላይ የተጣራ አመለካከት ያስገኛል።

በግልጽ እንደሚታየው ዘመናዊነትን እንደ ዕድሳት ለማየት በመጀመሪያ ደረጃ ከአውሮፓ በአንድ መሥመርና አቅጣጫ ከሚሄደው የታሪክ ግንዛቤ መላቀቅ ይጠይቃል። መተካት ያለበትም የጊዜን መደጋገም በሚያስተምረው አመለካከት ነው። በአንድ አቅጣጫ መሄድ ቀርቶ ጊዜ የሚደጋገም ከሆነ የመታደስን ሁኔታ ይፈጥራል። የጠፋ መንገደኛ ወደ መነሻው ለመመለስ ይጥራል እንጂ በያዘው ስህተት ዝም ብሎ አይቀጥልም። አቅጣጫ የጠፋው ግለሰብ ወይም ሕብረተሰብም መፍትሄ የሚያገኘው ወደ ታሪኩ መነሻ ሲመለስና መሠረቱን መልሶ ሲጨብጥ ነው። እንዲህ በመመለሱ ደግሞ ከመንከራተት መላቀቁ ብቻ ሳይሆን እንደገና ይታደሳል፤ ይወለዳል።

ይህ የሚያሳየው የድግምግሞሽ ምስጢር መታደስ መሆኑን ነው። ሕይወት እራሱን የሚያድሰው ወደ ኋላ በመመለስ አይደለም ወይ? ያደገው የሚታደሰው እንደገና ሕጻን በመሆን ነው። ተፈጥሯዊ ነገሮች ሁሉ የሚታደሱት በአንድ የማይቀለብስ አቅጣጫ ከመሄድ ይልቅ የመደጋገም ጠባይ ስላላቸው ነው። መጥፎው ሲበላሽ እንደገና ይጠራል። የደከመው እንደገና ጉልበት ያገኛል። የታጨደው መልሶ ይበቅላል። የታወቀው ሲሻር እውቀት ይታደሳል።

ሥልጣኔዎች የሚወድቁት በየጊዜው በሚያከማቿቸው ስህተቶችና መጥፎና ጎታች ልምዶች በመሆኑ ከራስ ታሪክ መሥመር ሳይወጣ የሥልጣኔ ጽዳት ማድረግ የሚቻለው ወደ ምንጩ በመመለስ ነው። የመመለሱ ሂደት ትክክለኛውን መሠረት እንደገና ያስቀምጣል፤ እስካሁን የተያዘውን የተሳሳተ አቅጣጫ ያርማል። ወደ ኃላ መመለስ ማጽዳትንና ለዳግም ትልቅነት መዘጋጀት ያስከትላል። በዚህ አባባል ዘመናዊነት ዳግመትውልድ ይሆን ማለት ነው።

ለዚህ አመለካከት ጥሩ ምሳሌ ጃፓን ናት። የዘመናዊነትን ጉዞ ጃፓን የጀመረችው አውሮፓን በመከተል ሳይሆን ወደ እራሷ ታሪክ ምንጭ በመመለስ ነው። ይህ ሂደት ነው የሜኢጂን ሥልጣን የመለሰና የንጉሡን መለኮታዊ መልክ ያደሰ። መመለሱ የዘመናዊነት ጥረትን በንጉሡ የተደገፈ ስላደረገ የሚያስፈልጉት ማህበራዊና የምርት ዘዴ ለውጦች በንጉሡ ፈቃድ ስም በቀላሉ ሊከናወኑ ችለዋል። የዘመናዊነት ሂደት ባሕላዊ የሆነውን በንጉሡ መለኮታዊ መለያ በመባረኩ ሂደቱ ሰፊ ተቀባይነት ከማግኘቱ ሌላ ከፍተኛ የማስፈጸምና የመፈጸም ጉጉት በጃፓኖች ዘንድ ፈጥሯል።

አውሮፓውያንም የዘመናዊነት ሂደትን መጀመራቸውን ያበስሩት ወደ ሥልጣኔያቸው ምንጭ በመመለስ ነው። ረጅምና ጨለማ ከነበረው የፊውዳል ሥርዓት ለመላቀቅ የቻሉት ወደ ጥንት ግሪክና ላቲን ሥልጣኔውች በመመልከት ነው። ይህንንም የለውጥ አቅጣጫ "ዳግማዊ ውልደት" ብለውታል። እንዲሁም በሃይማኖት በኩል የፕሮቴስታንት እንቅስቃሴ የጀመረው እውን ወደ ሆነው ክርስቲያን እምነት እንመልስ በማለት ነው። ያለው እምነት የተሳሳተና በመጥፎ ልምዶች የተበከለ በመሆኑ ወደ ምንጩ በመሄድ መታደስ አለበት የሚለውን ሂደት ነው አውሮፓውያን በቀጥታ "ተሐድሶ" ያሉት።

ኢትዮጵያ ውስጥ የተቀየሰው ሂደት ግን እንደገና መወለድ ሳይሆን ከራስ ምንነትና ታሪክ በመውጣት ሌሎች አገሮችን ተከተል የሚል ነው። በኃይል ሥላሴ ዘመን ኢትዮጵያ የአውሮፓን ትምህርት ካለ ገድብ በመቀበል ምዕራብ አገሮችን ተከተለች። የዚህ ትምህርት ውጤት የሆነው ዘመናዊ ትምህርት የቀመሰው ትውልድና የደርግ መንግሥት ደግሞ የምሥራቁ፤ ማለትም የሶሺያሊስት ዓላማ ብቻ ይበጃል በማለት፤ ወደባስ ስህተት አገሪቱን ጨመሯት። የምዕራባዊ ታሪክ ንድፈሓሳብን ከመውረስ ይልቅ ኢትዮጵያዊ የሆነውን የጊዜ ተፈራራቂነት ተከትለን ቢሆን ኖሮ የዘመናዊነትን ችግሮች ወደ ኋላ፤ ወደ ምንጫችን በመመለስ ልንፈታቸው በሞከርን ነበር። ዘመናዊነት ዕድሳት እንጂ ከራስ መውጣት ባልሆነ ነበር።

ከሁሉም በላይ ድግምግሞሻዊ የጊዜ አመለካከት የፉክክርን ስሜት ያዳብራል። እንደ ምዕራባዊው ግንዛቤ ጊዜ በአንድ መሥመር ብቻ ስለማይሄድ አንድን መሪ ሌላውን ተከታይ አያደርግም። ይልቁንም ሁሉ ነገር ይደጋገማል ስለሚል ከመነሻው መፎካከርን ያመቻቻል። አሁን መሪ የሆነው ወዳቂ ነው ስለሚል ተራ ጠብቆ የመተካትን ስሜት ያመነጫል። የሚለው ተከተል ሳይሆን ለመተካት ተዘጋጅ፤ ዕድልህን አመቻች ነው። ምዕራባውያን እኛን ብትከተሉ ለሁሉ የሚበጅና የሚበቃ ዓላማና ብልጽግና አለን እያሉ ሲስብኩ ፈረቃዊ አመለካከት ግን ሁሉንም የሚያስደስት ሁኔታ ስለሌለ የታሪክን ሂደት ማየት ያለብን እንደ "ሻሞ" ጨዋታ ነው ይላል።

የኃይል ሥላሴን ሥርዓት የገለበጠው እንቅስቃሴ እራሱን የተመለከተው እንደ ተሐድሶ ሳይሆን እንደ አብዮት ነው። የተፈለገውም ሥርነቀል ለውጥ እንጂ ዕድሳት አልነበረም። ለምን ሥርነቀል ለውጥ ተፈለገ ብለን ብንጠይቅ መልሱን የሚሰጠን የነበረው ዓላማ ኢትዮጵያዊነት ማልማት ሳይሆን አርአያ ናቸው በተባሉ አገሮች አንጻር እትዮጵያን መቅረጽ መሆኑን ስናጤን ነው። ተሐድሶ ለማስብ በእራስ ምንነትና ታሪክ ውስጥ መቆየት ይጠይቃል። ስርነቀል ለውጥ ለመመኘት ግን ለእራስ ባዕድ መሆንና የሌል አገር ተንታች ሆኖ መቅረብ ያሻል። ይህን አመለካከት የሚቀርጸው ከዘመናዊ ትምህርት የሚወስደው የአውሮፓ የጊዜና የታሪክ አመለካከት መሆኑ ግልጽ ነው።

አንድ አገር ሊበለጽግ የሚችለው የራሱ ታሪክ ባለቤት ሲሆን ነው። የራሱ ታሪክ ባለቤት አንድ አገር ለመሆን የሚችለው ደግሞ በጊዜ ውስጥ እራሱን በማየት ለመኖሩ ሉዓላዊ የሆነ ትርጓሜ ሲሰጥ ነው። የዚህ ጽሁፍ አጀማመር እንዳመለከተው፤ ጊዜ የንባሬ ተርጓሚ ከሆነ በሌላ አገሮች ታሪክ የሚኖር ሕዝብ ለእራሱ ፍችና ዓላማ የሌለው ሕዝብ ነው። ዓላማ ከሌለው ደግሞ ዘመናዊነትን ሊያራምድ አይችልም። የሚችለው የሌላ አገር ዘመናዊነት ጥገኛ ወይም ተለጣፊ መሆን ነው። የራስን የጊዜ ግንዛቤ ማጣት የራስን ዓላማ መነጠቅ ማለት ነው። የራሱን አቅጣጫ የጠፋው ሕዝብ ዘመናዊነትን ቢያጨመላልቅ ሊገርመን አይገባም።

---

[1] ማርቲን ሃይደገር፤ *ቤዚክ ራይቲንግ* (ሳንፍራሲስኮ፤ ሃርፐር ኤንድ ሮው፤ ፐብሊሸር፤ 1977) ገጽ 61። ትርጉም ከጸሐፊው።

[2] ሃንሪ በርግሶን፤ *ዕቭረ* (ፓሪስ፤ፕረስ ዩኒቨሲቴር ደ ፍራንስ፣ 1970) ገጽ 534። ትርጉም ከጸሓፊ።

[3] ፓርመነዲዝ፤ *ዘፕሪሶክራቲክስ* (ኒውዮርክ፤ አደሲ ፐሬስ፤ 1966) ገጽ 97። ትርጉም ከጸሓፊ።

[4] በዚህ ጽሁፍ ውስጥ ኢትዮጵያና ኢትዮጵያውያን የሚለው አጠራር የሚመልከተው ቀድም ሐበሻ ተብሎ የሚታወቀውን በአመዛኙ ኦርቶዶክስ ክርስቲያን የሆነውን የኢትዮጵያን ሰሜን ክፍል ነው። ሆኖም ምንም እንኳን የደቡብ ክፍል አመለካከቱን ባያመነጭም በስሜኑ ባሕል መዝመትና መሰራጨት የተነሳ አመለካከቱ ጥቅል ኢትዮጵያን የሚወክል ሆኗል።

[5] *ክብረ ነገስት*፣ ተርጓሚ ስርግው ገላው (አዲስ አበባ፤ ንግድ ማተሚያ ቤት፤ 1994) ገጽ 59።

[6] እዛው ገጽ 60-61።

[7] ከበደ ሚካኤል፤ *የቅኔ አዝማራ* (አዲስ አበባ፤ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ፡ 1946) ገጽ 97-99።

[8] ጆን ምቢቲ፤ *አፍሪቃን ሪሊጂን ኤንድ ፊሎዞፊ* (ኒውዮርክ፤ ፍሬዴሪክ ፐራገር፤ 1975) ገጽ 17። ትርጉም ከጸሓፊ።

[9] ከበደ፤ *የቅኔ አዝማራ*፤ ገጽ 99።

[10] *ክብረ ነገስት*፣ ገጽ 146.

[11] *መጽሐፍ ቅዱስ*፤ "መዝሙረ ዳዊት" (አዲስ አበባ፤ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፣ 1980) ገጽ 460.

[12] *ክብረ ነገስት*፤ ገጽ 146

[13] ከበደ፤ *የቅኔ አዝማራ*፤ ገጽ 35።

[14] *ክብረ ነገስት*፤ ገጽ 149።

[15] ጂ.ዊ. ኤፍሄ. ሄግል፣ *ዘ ፊሎዞፊ ኦፍ ሂስትሪ* (ኒውዮርክ፤ ዶቨር ፐብሊኬሽን፤ 1956) ገጽ 103። ትርጉም ከጸሓፊ።